

1

«Універсали» з'явилися опівдні, довгою лискучою валкою пронеслися західною частиною студмістечка. Змійкою оминувши помаранчеву скульптуру з двотаврової балки, попрямували до гуртожитків. На дахах «універсалів» громадилися надійно закріплені валізи з легким і теплим одягом; коробки з ковдрами, осіннім і зимовим взуттям, канцелярією і книжками, простирадлами, подушками, укривалами; згорнуті килими та спальні мішки; велосипеди, лижі, наплічники, англійські й ковбойські сідла, гумові човни. Щойно машини уповільнили хід і зупинилися, звідусіль висипали студенти, кинулися до задніх дверцят і почали розвантажувати речі, що були всередині: стереомагнітоли, радіоприймачі, комп'ютери; маленькі холодильники й настільні плити; картонні коробки з платівками і касетами; фени і плойки; тенісні ракетки і футбольні м'ячі, ключки для хокею і лакросу, луки і стріли; заборонені препарати, протизапідні пігулки і засоби; нездорову їжу, що досі була в господарських торбинках: чипси з цибулею і часником, начос, тістечка з арахісовою начинкою, сухі сніданки «Ваффелоз» і «Кабум»,

фруктові жуйки й карамельний попкорн, шипучки «Дум-Дум» і печиво «Містик мінтс».

Я спостерігаю за цим дійством щовересня вже двадцять один рік. Дивовижна подія, незмінно. Студенти вітають одне одного кумедними вигуками та просякнутими пияцтвом жестами. Ціле літо вони досхочу насолоджувалися втіхами, не зовсім законними, втім, як і завжди. Батьки стоять поруч із автомобілями, ошелешені сонячним сяйвом, і споглядають, куди не кинь оком, образи собі подібних. Сумлінно зароблена за смага. Роблені усмішки й погляди скоса. Ними опановує відчуття відродження, спільного впізнавання. Жінки рішучі і жваві, стрункі від дієт, вони знають усіх поіменно. Їхні чоловіки дещо стримані, проте великодушні, покірливо витрачають свій час на виконання батьківських обов'язків, щось у них видає щедрі витрати на страхування. Це зібрання «універсалів», як і будь-яка інша можлива діяльність упродовж року, красномовніше за будь-які формальні літургії або правила нагадує батькам, що це зустріч однодумців, братів по духу, одного народу, однієї нації.

Я вийшов з роботи і, зійшовши з пагорба, попрямував до міста. У нашому місті є будинки з башточками і верандами на обох поверхах, де люди відпочивають у тіні старезних кленів. Тут є церкви в стилі грецького відродження, а також готичні. Є психіатрична лікарня з довгастим портиком, різьбленими слуховими віконцями і гостроверхим дахом, увінчаним шпилем з ананасом. Ми з Бабеттою і дітьми від попередніх шлюбів мешкаємо в кінці тихої вулички, де колись був ліс із глибокими ярами. Зараз за нашим подвір'ям, далеко вниз,

проходить швидкісна автомагістраль, і вночі, коли ми зручно вкладаємося у своє лагунне ліжко, гомін розсіяного руху оповиває нас звіддала постійним тихим гурчанням, уплітаючись у наші сни, наче бурмотіння душ померлих десь на межі марення.

Я завідую кафедрою гітлерознавства в Коледжі-на-Пагорбі. Я заснував гітлерознавство в Північній Америці в березні 1968 року. То був холодний ясний день із поривчастим вітром зі сходу. Коли я в розмові з ректором припустив, що вивчення життя Гітлера варте того, щоб створити цілу кафедру, той миттєво зрозумів можливий зиск. Задум мав просто блискавичний успіх. Кар'єра ректора пішла вгору: він був радником Ніксона, Форда і Картера до самої смерті на підйомнику гірськолижного курорту в Австрії.

На перетині Четвертої з Елм-стрит машини повертають ліворуч до супермаркету. Територію навколо патрулює поліціантка, що втислася в коробкоподібний автомобільчик, видивляючись тих, хто паркуються не за правилами, прострочили час або мають старі талони техогляду. По місту на телефонних стовпах розклеєні саморобні оголошення про загублених собак і котів, деякі з них написані дитячою рукою.

2

Бабетта висока і досить повненька; є в ній і обхват, і ваговитість. Копиця її розпатланого білявого волосся має той рудуватий відтінок, що раніше називався брудний блонд. Якби вона була крихітною, то з таким волоссям видавалася б надто милою, надто пустотливою і надуманою. Але розмір надає їй скуйовдженому вигляду певної серйозності. У повненьких жінок це виходить ненавмисно. Їм бракує підступності у змові зі своїм тілом.

– Тобі варто було це побачити, – звернувся я до неї.

– Що?

– Сьогодні ж день «універсалів».

– Невже я знов прогавила? Ти мав мені нагадати.

– Повз музичну бібліотеку вони тяглися аж до федеральної автостради. Сині, зелені, бордові, брунатні. Виблискували на сонці, наче караван у пустелі.

– Ти ж знаєш, що мені треба нагадувати, Джеку.

Попри скуйовжене волосся в Бабетті, втім, є якась недбала гідність особи, що так переймається серйозними справами, аж не має часу думати чи дбати про свій вигляд. Хоча Бог і не наділив її якимось надзвичайним

талантом у прямому розумінні цього слова. Вона доглядає дітей, викладає курс освітньої програми для дорослих, входить до групи волонтерів, що читають книжки сліпим. Раз на тиждень вона читає літньому чоловіку на ім'я Тредвелл, який мешкає десь у передмісті. Його кличуть Старий Тредвелл, наче він якийсь наземний орієнтир, кам'яниста скеля або небезпечне болото. Вона читає йому «Нешнал Інквайрер», «Нешнал Ізземінер», «Нешнал Експрес», «Глоуб», «Ворлд», «Стар». Старий потребує свою тижневу дозу культових містерій. Як йому в цьому відмовити? По суті, байдуже, чим займається Бабетта, я відчуваю солодку винагороду, що пов'язаний із такою чутливою жінкою, закоханою в новий день, насиченість життя і нескінченну родинну метушню. Я споглядаю, як вміло і послідовно вона виконує свою роботу, на перший погляд легко і невимушено, на відміну від моїх колишніх дружин, що мали схильність губити зв'язок з реальністю, – егоцентричні й знервовані особи зі зв'язками серед інтелектуальних кіл.

– Мені не потрібні «універсали». Мене цікавлять люди. Там були жінки в тартанових спідницях і в'язаних светрах? А чоловіки в жокейських жакетах? Як виглядає жокейський жакет?

– Вони звикли до своїх грошей, – сказав я. – Вони щиро вірять, що мають на них право. І це переконання дає їм якийсь богатырське здоров'я. Вони аж сяють.

– Мені навіть важко уявити, як можна померти з таким рівнем достатку, – сказала вона.

– Можливо, смерті як такої взагалі немає. Просто папери переходять до інших рук.

– У нас і самих є «універсал».

– Він малий, металевого кольору, одні дверцята зовсім поїдені іржею.

– Де Вайлдер? – запитала вона, охоплена звичною панікою, кличучи свою дитину, сина, що нерухомо закликає на триколісному велику на задньому дворі.

Ми з Бабеттою спілкуємося на кухні. Кухня і спальня тут головні кімнати, пристановища влади, джерела енергії. Ми з неї в цьому маємо подібні погляди: сприймаємо решту дому як місце зберігання меблів, іграшок, різноманітних невживаних предметів і дітей, що залишилися після попередніх шлюбів, подарунків давно загублених родичів, ношених суконь та іншого мотлоху. Речей, коробок. Чому ж усе це майно таке обтяжливо-сумовите? Воно оповите темрявою і лихим передвістям. Воно змушує мене стеретися не лише власних невдач і поразок, але й чогось загальнішого, більшого за розміром і значенням.

Вона зайшла з Вайлдером і всадила його на кухонну стійку. Тоді ж спустилися Деніз і Стеффі, і ми обговорили, що їм треба для школи. Незабаром настав час обідати – період хаосу і шуму. Ми товклися довкола, незлісно сварилися, упускали посуд. Врешті-решт ми всі задовольнялися тим, що змогли потягти з буфета і холодильника або поцупити одне в одного, і тоді починали мастити гірчицею чи майонезом наші яскраві різнобарвні харчі. У повітрі панував настрій надзвичайно серйозного передчуття винагороди, здобутої у важкому суперництві. За столом було ніде яблуку впасти, і Бабетта з Деніз поштовхалися ліктями, не вимовивши ні слова. Вайлдер так і сидів на стійці, оточений відкритими коробками, зіжмаканою фольгою, лискучими пач-

ками картопляних чипсів, мисок із тягучою речовиною у пластиковій обгортці, кільцями від ковпачків і смужок для відкривання, тоненьких, загорнутих у плівку шматочків сиру. Генріх, мій єдиний син, увійшов, уважно обдивився місце події, потім вийшов через двері чорного ходу і зник.

– Не такий обід я собі планувала, – мовила Бабетта. – Я справді думала про йогурт і пророщену пшеницю.

– Здається, ми десь таке вже чули, – відповіла Деніз.

– Мабуть, тут це і було, – підхопила Стеффі.

– Вона постійно купує цю гидоту.

– Але ніколи не їсть, – додала Стеффі.

– Бо вважає, що якщо купуватиме цю гидоту, їй таки доведеться її з'їсти, щоб позбутися. Вона так намагається себе обдурити.

– Уже пів кухні завалено цим зерном.

– Та вона викидає його, бо воно псується, – сказала Деніз. – А тоді розпочинає все наново.

– Куди не кинь оком, – сказала Стеффі, – всюди ця пшениця.

– Якщо вона не купить його, то відчуватиме провину, вона відчуватиме провину, якщо купить, але не з'їсть його, вона відчуватиме провину, коли побачить його в холодильнику, вона відчуватиме провину, коли його викидатиме.

– Це як із курінням, але вона не курить, – сказала Стеффі.

Деніз було одинадцять, дитина з тим іще характером. Вона вела майже щоденний протест проти тих звичок матері, що видавалися їй марнотратними або згубними. Я ж захищав Бабетту. Я їй казав, що то мені було варто